

УДК: 94:39(477.7)“18/192”

К. М. Рошко

ЗМІНИ ЕТНІЧНОГО СКЛАДУ НАСЕЛЕННЯ НА ТЕРИТОРІЇ ПІВДЕННОЇ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ XIX ст. – 1920-ті роки)

В статті розглядаються зміни етнічного складу населення на території Південної України у кінці XIX ст. – 20-х роках XX ст. На середину XIX – поч. XX століття припадає основний етап формування етнічного складу населення Південноукраїнського регіону. Причиною цих процесів став ряд чинників, таких як: політичні, географічні, кліматичні, соціально-економічні особливості регіону. Усе це призвело до швидкого заселення Півдня України, як представниками східноєвропейського етносу, так і іноземцями. І як результат, Південноукраїнський регіон перетворився в найбільш багатонаціональний в Російській імперії.

Ключові слова: етнічний склад, Південь України, міграції, урбанізація, місто, село.

Метою статті є аналіз процесу формування етнічного складу населення Південної України кінця XIX – початок XX ст. Ставиться завдання з'ясувати етнонаціональні зміни населення регіону, політичні, економічні, соціальні передумови та наслідки цих процесів.

При підготовці нашого дослідження стали важливими положення щодо розвитку Південноукраїнського регіону та формування етнічного складу населення, міграційних та еміграційних процесів в кін. XIX – поч. XX ст., які містяться в працях Ф.Г. Турченка, Я.В. Бойка, В.І. Наулка, В.С. Гвоздика, В.М. Кабузана, С.Л. Рудницького та ін. Для розгляду процесів, що відбувались в 20-х рр. XX ст. були використані праці Г.Ф. Турченко, Д.В. Овчаренка, О.П. Данильченка, Б. Кравченка, С.М. Чорного, у яких поряд з загальноукраїнськими процесами, приділена увага регіональним проблемам демографії, етнонаціональному та соціальному складу населення. Джерельну базу дослідження склали переписи населення 1897 та 1926 рр., які відзначаються найбільш повними даними щодо етнічної структури населення.

На період XIX – першої половини XX століття до складу Півдня України входило три губернії – Таврійська, Катеринославська та Херсонська. Загальна кількість населення, що тут проживала напередодні Першої світової війни становила майже 9,3 млн. чоловік [1, с. 12].

Найбільш швидких темпів процес заселення території Південноукраїнського регіону набуває з кінця XVIII ст. і до 1917 р. Ми погоджуємося з думкою Я.В. Бойка, який зазначає, що заселення краю відбувалося двома хвилями: перша – кін. XVIII ст. – до відміни кріпацтва 1861 р.; друга – 1861-1917 рр. – час становлення ринкових відносин [2, с. 5].

Із завершенням військових кампаній 1768 – 1774 рр., та 1781 – 1791 рр., а також ліквідацією Запорозької Січі 1775 року Російська імперія поширює свій вплив на територію Північного Причорномор'я, що забезпечує їй вихід до Чорного та Азовського морів, а разом з цим відбувається практично остаточне формування сучасної української етнонаціональної території. Маючи за мету швидке заселення Південної України після Кючук-Кайнаджирської угоди (1774 р.), видається ціла низка маніфестів та наказів, які стосувалися розподілення казенних земель та переселення на цю територію переселенців. Переселенці, що заселяли дані території отримували наділи, будівельні матеріали, звільнялися на два роки від податків та мали право вступати до вільних верств [3, с.22].

Саме в цей час розпочинається процес заміни аграрно-ремісничого суспільства індустріальним, відбувається впровадження ринкових відносин, одночасно з цим після відміни кріпосництва посилюється значення землеробства, і перетворення його в пріоритетну галузь [2, с. 12-13]. Паралельно із землеробством посилюється роль торгівлі, машинобудування, металургії. Усі ці процеси викликають зростання ринку праці, що дає поштовх до активного заселення краю мігрантами не лише з території Російської імперії але і емігрантами з інших країн.

До реформи 1861 р. в процесі заселення в основному приймало участь російське і білоруське населення, яке переселялось з найближчих північних губерній Російської імперії, а також українське населення, яке в основному було представлено селянством і мігрувало з території Лівобережної України. Пізніше до цього процесу долучиться населення з терен Правобережної України.

Загалом на кінець XVIII ст. на території Південної України налічувалось приблизно 15 етнічних груп, зокрема найбільшими з них були – українці, росіяни і молдавани. Після включення Криму до складу Російської імперії (1783 р.), етнічний склад населення стає більш різноманітним за рахунок – греків, вірмен, караїмів, татар, ногайців та решти інших етносів, що споконвіку проживали на території півострова [4, с 55-56]. Отже, після звільнення даних територій з під турецького панування, тут розпочинається активне господарське освоєння земель.

Після відміни кріпосного права до процесу заселення південних територій залучаються переселенці майже з усіх губерній Російської імперії, здебільшого це представники – Пензенської, Рязанської, Тамбовської, Орловської, Курської губерній, а також Білорусі, Лівобережної та Правобережної України [2, с. 45]. Крім українців, росіян і білорусів південноукраїнські землі починають заселяти іноземні колоністи – німці, греки, болгары та інші етноси. Вони відіграли значну роль в заселенні Південноукраїнських територій. Такому активному процесу міграції сприяла низка факторів, зокрема наявність тут великої площі незораних казенних та приватних земель, відносно невисока ціна на купівлю та оренду, великий попит на робітників та оплачувана праця.

На заселення краю іноземцями і розвиток економіки, також, вплинула політика уряду з надання пільг та привілеїв для переселенців, чого не було в інших регіонах Російської імперії. Ці пільги надавались як тим, хто приїжджав з території імперії, так і іноземним емігрантам. Дані привілеї та пільги стосувались щодо надання зручних місць для побудови заводів та фабрик, звільнення від податків, надання кредитів та ін. [5, с. 39]. Це стає одним із значних факторів, що змусив іноземців залишати свої рідні землі та переселятися і освоювати чужі для них території Півдня України. Як наслідок, вони створюють одні з найбільш перспективних підприємств та господарств, що мають значний вплив на економічний розвиток цього регіону.

Серед етносів, які емігрували на Південь України вагоме місце займають німецькі переселенці. Перші німецькі колоністи прибули на запрошення Катерини II, друга хвиля переселення припала на 1804 р. За період з середини XVIII – до середини XIX ст. на території Південноукраїнського регіону було засновано 549 колоній [5, с. 87]. З середини XIX – до початку XX століття німецькі переселенці вже займали важливе місце в економічному житті регіону. Основною сферою зайнятості було сільське господарство та ремісництво [6, с. 42]. Господарства німецьких поселенців були одними з найбагатших і досить швидко розростались. Цьому сприяли прогресивні агрономічні заходи, а також застосування удосконалених знарядь праці та сільськогосподарських машин, які німці - поселенці досить часто виготовляли самотужки [7, с. 102]. Вони створюють величезний сільськогосподарський комплекс, який складався, як із самих господарств, так і з підприємств, які займалися переробкою продукції.

Досить чисельною була і група болгарських переселенців. Болгарські колонії на території Півдня України виникають ще з кінця XVIII ст., проте найбільш активним заселення Південноукраїнських земель відбулось у 1861- 1862 рр., здебільшого болгарами, які також були переважно сільським населенням. Чисельність болгар на Півдні України швидко зростала. За період з 1861 по 1914 рр. їх діаспора збільшується з 16-ти до 46 тис. чоловік, тобто втричі [8, с. 13 – 16].

Ще одним з найчисельніших етносів на території Півдня були євреї. На середину XIX ст. вони становили приблизно 2% від загальної кількості населення. Основна частина єврейського населення концентрувалась в містах та містечках регіону, де займала приблизно 30%. Така динаміка росту кількості єврейського етносу набула піку в 60-80-х рр. XIX ст. Проте до початку XX ст. частка представників єврейського етносу в містах починає зменшуватись внаслідок економічних та соціальних чинників, зокрема погромів 1881, 1905 рр. [9, с. 16]. Також, на терени півдня України переселяється значна за чисельністю кількість греків, сербів, албанців, молдован та ін. [5, с. 42].

Отже, в процесі активного заселення Південноукраїнського регіону, відбувається формування дуже строкатого в етнопівдні плані складу населення. На кінець XIX – початок XX ст. кількість етносів тут сягнула більше 50. За даними першого перепису населення 1897 р. найбільш чисельними етносами на Півдні України були: українці – 56,1%, росіяни – 21,4%, євреї – 7,6%, німці – 4,4 %, татари – 3,4 %, молдавани – 2,5 %, греки – 1,2 %, болгари – 1,1 % та інші [10, с. 24-25] (див. таблиця 1).

Таблиця 1. Етнічний склад населення Південної України за даними перепису 1897 року (тис. осіб)

Губернії Етноси	Херсонська	Таврійська	Катеринославська	Південна Україна
Українці	1462,0	611,1	1456,4	3529,5
Росіяни	575,37	404,5	365,0	1344,87
Білоруси	22,9	9,7	14,1	47,0
Поляки	31,0	10,1	12,4	53,5
Болгари	25,7	41,26	0,1	67,1
Німці	123,5	78,3	81,0	283,0
Євреї	222,5	55,4	99,2	377,1

Розраховано за: Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 год. – СПб., 1904. – Т. 13, 41, 47 [10, 11, 12].

Слід зазначити, що етнічний склад населення міст і села на півдні України значно відрізняється. Основною переважаючою етнічною групою на селі були українці – 70,9%, другою росіяни – 13, 2% і третя – німці-колоністи, євреї, болгари та ін. За рахунок іноземних колоністів зростає, як чисельність населення на селі, так і його економічний потенціал [2, с. 85-86]. Однією з основних рушійних сил розвитку сільського господарства стають німецькі та болгарські поселення. Це досягалось за допомогою залучення іноземними колоністами досить прогресивних методів ведення господарства та залучення нових знарядь праці.

Серед міського населення, на противагу селу, домінуючою етнічною групою є росіяни – 594,8 тис. В порівнянні, кількість росіян, що проживали в сільській місцевості становить 750 тис., отже, можна казати про те, що російський етнос був одним з найбільш урбанізованих. Український етнос більше ніж в 2 рази менше представлений в містах ніж росіяни, а саме – 231,2 тис. Такі показники свідчать про те, що українці на початок XX століття були представлені здебільшого сільським населенням.

Можна вважати, що на зростання кількості населення в містах регіону вплинуло звільнення селян від кріпацтва, що стимулювало їх переселення в міста. Також на ріст кількості городян вплинув і такий фактор, як проведення реформ у Російській імперії в 1860-1880 рр. Після цього в усіх містах регіону різко зростає кількість населення – приблизно у 4 рази.

Одночасно з активними процесами заселення південноукраїнських земель відбувається зворотній процес зменшення українського етносу. Причиною такого зменшення можна вважати надання владою безкоштовних держаних земель на Північному Кавказі, Закавказзі, Приураллі, Заураллі. Тобто, на кінець XIX

ст. можна спостерігати, як позитивні, так і негативні тенденції у зміні складу міського населення міст Півдня України.

На початку XX ст. розвиток регіону визначався бурхливим зростанням промислових потужностей. Ще з кінця XIX ст. Донбас і Нижнє Подніпров'я стають промисловими базами Південного регіону. Тут швидкими темпами будуються потужні машинобудівні та металургійні заводи: в Катеринославі – Дніпровський завод, Одеський залізобудівний, Миколаївський суднобудівний, Нікополь-Маріупольський, Костянтинівський та Катеринославський трубопрокатні заводи та ін. [13, с. 42]. Дані процеси сприяють подальшому зростанню населення Півдня України, джерелами поповнення населення, як за рахунок високого приросту, так і завдяки переселенцям, що мігрували сюди з різних областей України та Росії, або приїжджали на сезонні заробітки та осідали тут. В цей час в зв'язку із розвитком промисловості та торгівлі можна спостерігати подальше зростання міст [14, с.79].

Протягом 1897-1916 рр. на територію Півдня України переселилося 6,1% від всіх мігрантів по Російській імперії. Одночасно з цим ця територія опиняється в досить суперечливому становищі. З одного боку сюди постійно відбувається приток населення, активно заселяється Катеринославська губернія, сюди, як і раніше прибуває населення з Центральної частини Російської імперії, щоб працювати на промислових підприємствах Донбасу та шахтах, в Херсонській губернії постійно осідали жителі в містах, що активно розвивалися завдяки торгівлі та ін. З іншого боку, відбувається інтенсивне виселення звідси сільського населення (яке за етнічною приналежністю була здебільшого українцями) в Сибір, Казахстан та на Кавказ [15, с. 56].

Загалом на 1916-1917 рр. кількість населення, що тут проживало, сягнуло приблизно 7 млн. осіб [16, с.103-104, 114].

Етнічний склад населення Південної України з кінця XIX століття до 1914 р. не зазнав суттєвих змін (див. таблиця 2).

Таблиця 2. Етнічний склад населення Південної України на 1914 року (тис. осіб / %)

Губернії	Херсонська		Таврійська		Катеринославська	
Етноси						
Українці	2003	53,5 %	869	42,2 %	2 381	68,9 %
Росіяни	790	21,1 %	574	27,9 %	594	17,2 %
Поляки	41	1,1 %	14	0,7 %	21	0,6 %
Болгари	34	0,9 %	6	2,9 %	-	-
Німці	169	4,5 %	111	5,4 %	131	3,8 %
Євреї	442	11,8 %	78	3,8 %	162	4,7 %
Татари і турки	-	-	284	13,8 %	41	1,2 %

Розраховано за: Рудницький С.Л. Чому ми хочемо самостійної України? – Львів: Світ, 1994. – 416 с. [17, с. 264-265]

Як ми можемо побачити, домінуючою етнічною групою є українці, друге місце займають росіяни, наступні євреї, німці, татари, поляки, болгари та ін. Ситуація в етносоціальному складі міста і села на початок XX ст. залишається такою ж, як і на кінець XIX століття. Якщо на селі домінуючою етнічною групою залишається українське населення, другою – росіяни, третьою – німці-колоністи, то наступними були євреї, болгари та ін. В містах надалі першу позицію займають росіяни. Отже, на початок 20-х рр. XX ст. на території Південної України склався різнобарвний за своєю структурою характер населення.

Внаслідок адміністративно-територіальних реформ, що тривали в 1920-х рр., територія Півдня України, яка входила до колишніх Катеринославської, Херсонської та Таврійської губерній, стала складатися з 13 округів – Запорізького, Дніпропетровського, Мелітопольського, Одеського, Луганського, Зінов'євського, Херсонського, Миколаївського, Сталінського, Маріупольського, Першомайського, Криворізького, Артемівського [18, с.185].

З початку заселення краю ці території та його населення зазнавали постійних змін та трансформацій під впливом різних політичних, економічних та соціальних процесів. Перша світова війна та Громадянська війна внесли значні корективи в життя населення півдня України. Внаслідок воєнних дій та голоду 1921-1923 рр., який став новим потрясінням, відбуваються зміни в етнічному складі населення. Етнонаціональну ситуацію, яка склалась, демонструють дані, отримані за переписом 1926 р. (див. таблиця 3).

Таблиця 3. Національний склад по округам Південної України за переписом населення 1926 р.

Національності	Миколаївський		Одеський		Дніпропетровський		Херсонський		Запорізький	
	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
Українці	304023	61,1	356286	41,2	1057413	81,7	439024	77,6	429310	80,5
Росіяни	88084	17,7	200363	23,1	123773	9,6	64652	11,4	59214	11,1
Білоруси	12798	2,6	3114	0,4	11587	0,9	1489	0,3	841	0,2
Поляки	2912	0,6	11574	1,3	7284	0,6	4474	0,8	859	0,2
Євреї	36696	7,4	170451	19,7	72719	5,6	35509	6,3	18388	3,4
Болгари	5225	1,1	19411	2,2	300	0,2	95	0,02	97	0,02
Німці	30911	6,2	32950	3,8	12816	1,0	16820	3,0	22086	4,1
Молдавани	14075	2,8	16358	4,5	981	0,07	451	0,08	94	0,02
Греки	157	0,03	3487	0,4	373	0,02	127	0,02	111	0,02

Розраховано за: Всесоюзная перепись населения: 1926 г. Т.13: Украинская социалистическая советская республика: Степной подрайон. Днепропетровский подрайон. Горнопромышленный подрайон: Народность, родной язык, возраст, грамотность. – Москва, 1929. – 465 с. [19, с. 8-42, 243-257]; Чорний С.М. Національний склад населення України в ХХ сторіччі : Довідник / Сергій Миколайович Чорний. – К., 2001. – 88 с. [20, с. 50-54]

Як можна побачити, основними етнічними групами, що населяли територію півдня України, як і раніше були – українці (переважна більшість), росіяни, німці, греки, болгари, євреї, поляки, молдавани, татари та інші. Національні меншини, яким вдалося зберегти свою етнічну ідентичність, були здебільшого ті групи, які жили компактно, ізолювано від інших, та намагалися зберегти свій традиційний спосіб життя та культурні особливості, наприклад, німці та греки. Інші етнічні групи, характер розміщення яких на даній території був розсіяним, такі як білоруси, євреї, поляки, спіткала інша доля – вони були русифікованими, а подекуди і асимілювались [21, с. 25].

Слід зазначити, що етнічний склад населення міста і села на півдні України має значні відмінності (див. табл. 4).

Таблица 4. Етнічний склад населення в містах та селах Південної України за переписом населення 1926 року

Етноси	Місто (%)	Село (%)
Українці	37,4	79,5
Росіяни	38,0	10,4
Білоруси	0,8	0,4
Поляки	1,2	0,3
Євреї	17,7	1,3
Болгари	0,13	1,2
Німці	0,9	4,0
Молдавани	0,2	5,0

Розраховано за: Всесоюзная перепись населения: 1926 г. Т.13: Украинская социалистическая советская республика: Степной подрайон. Днепропетровский подрайон. Горнопромышленный подрайон: Народность, родной язык, возраст, грамотность. – Москва, 1929. – 465 с. [19, с. 8-42, 243-257, 336-339].

Із даних, зазначених у таблиці 4, ми можемо зробити висновок, що домінуючою етнічною групою на селі, як і раніше залишаються українці, другим за чисельністю етносом є – росіяни. Такі національні меншини як німці, болгари, молдавани були практично суто сільським населенням.

Роки лихоліття Першої світової війни, громадянської війни, голод в центрі якого опинилися представники різних національностей Півдня України, зокрема і сільської місцевості, призвели до загострення господарської кризи. В сільському господарстві відбувається скорочення посівних площ, врожайності та поголів'я худоби, відбувається падіння продуктивності праці і обсягів виробництва загалом. Усі ці фактори поставили населення на межу виживання. Поглибили кризу в етнічній ситуації і численні погроми, грабунки та конфіскації майна. Як наслідок, в регіоні набувають значних масштабів еміграційні процеси, що поволи почали знижуватись лише з середини 20-х рр. ХХ ст. [21, с. 39-40].

Що ж до міського населення, яке чисельно (2267995 тис. осіб) поступалося сільському (6665464 тис. осіб) [19, с. 8-42, 243-257, 336-339], то тут українське населення займає друге місце, домінуючим етносом залишаються росіяни, а в сумі із другим за кількістю іноземним етносом – євреями, перевищує число українців приблизно у півтора рази. Тобто, іноземні національності залишаються панівними в етнічній структурі міст.

Разом з цим ми можемо спостерігати позитивну тенденцію до зростання відсотку українців в містах півдня України. В 20-х рр. ХХ ст. їх число серед міського населення значно збільшилась: якщо порівнювати з початком ХХ ст., коли їх число становило 231,2 тис. осіб, то за переписом 1926 р. ця цифра збільшилась у 4 рази і сягнула 847,3 тис. осіб [19, с. 8-42, 243-257, 336-339]. Такі зміни відбувалися на фоні зростання національної самосвідомості українців, що, в свою чергу, було викликано введенням нової економічної політики та початком індустріалізації регіону і України загалом. Це призвело до активної міграції корінного населення з сільської місцевості до міста і вплинуло на зміну національного зовнішнього вигляду міст.

Ще одним компонентом, який змінив етнічне обличчя міста стала національна політика з українізації великих міст республіки, а зокрема і міст південноукраїнського регіону. Тут замінюються російські вивіски на українські, українізуються назви вулиць, відкриваються українські заклади освіти і культури [22, с.77-82]. Тепер українці не відчували себе чужими в русифікованих містах, що вплинуло на швидке зростання самоідентифікації українців.

Отже, Південна Україна з кінця ХІХ ст. і до 20-х рр. ХХ ст. опиняється у вирі значних соціальних, економічних, національних та політичних суперечностей, які стали доленосними в етнонаціональних процесах регіону.

На середину ХІХ – поч. ХХ століття припадає основний етап формування етнічного складу населення Південноукраїнського регіону. Причиною цих процесів став ряд чинників, таких як: політичні (заохочення урядом Російської імперії заселення півдня іноземними колоністами), географічні (наявність родючих земель, копалини, вихід до моря), кліматичні, соціально-економічні особливості регіону. Усе це призвело до швидкого заселення Півдня України, як представниками східноєвропейського етносу, так і іноземцями. І як результат, Південноукраїнський регіон перетворився в найбільш багатонаціональний в Російській імперії.

Проте в 20-х рр. ХХ ст. складається кризова соціально-господарська ситуація на селі. І саме в цей час починає динамічно змінюється національне обличчя міста. Процес русифікації міст, який тривав від часів

заселення краю, змінюється українізацією населення, та зростанням його національної самосвідомості. Такі процеси стали значним зрушенням на шляху творення української нації, адже саме місто стало рушієм суспільних, політичних та культурних процесів.

Джерела та література

1. Запорожжя індустріальне: Історія і сьогодення: До 70-річчя Запорізької області / Ф. Турченко, В. Ахінко, Ю. Гаєв, В. Сотніков. – Запоріжжя : Дике Поле, 2009.
2. Бойко Я.В. Заселение Южной Украины. Формирование этнического состава населения края: русские и украинцы (конец XVIII – начало XXI в.) / Я.В. Бойко. – Черкасы, 2007.
3. Наулко В. И. Развитие межэтнических связей на Украине (историко-этнографический очерк) / В.И. Наулко. – К., 1975. – 274 с.
4. Бойко Я., Данилова Н. Формування етнічного складу населення Південної України (кінець XVIII – XIX ст.) / Я. Бойко, Н. Данилова // Український історичний журнал. – 1992. – № 9. – С. 54 – 65.
5. Діанова Н. М. Формування етно-конфесійної структури населення міст Південної України (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) / Н. М. Діанова. – О. : Астропринт, 2010. – 176 с.
6. Замуруйцев О. В. Німецькі колонії Півдня України в другій половині XIX - на початку XX ст. : Дис... канд. істор. наук: 07.00.01 – 2009.
7. Пачев С. И. Болгарские колонии Северного Приазовья (1861-1917 гг.): комплексное исследование: автореферат дис. ... кандидата исторических наук: 07.00.01. – Запорожье, 1996. – 19 с.
8. Морозова А. В. Єврейське населення Лівобережної України (друга половина XIX - початок XX ст.): дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Харківський національний ун-т ім. В.Н.Каразіна. – Х., 2005.
9. Бойко Я. В. Розселення переселенців та розміщення представників східнослов'янських етносів у Північному Причорномор'ї (друга половина XIX - початок XX ст.) / Я.В. Бойко // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя : ЗНУ, 2009. – Вип. XXVII. – С.44-49.
10. Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 год. – СПб., 1904. – Т. 13.
11. Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 год. – СПб., 1904. – Т. 41.
12. Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 год. – СПб., 1904. – Т. 47.
13. Наулко В.І. Етнічний склад населення Української РСР. Статистико-картографічне дослідження. – К. : Наукова думка, 1965. – 135 с.
14. Гвоздик В.С. Етнонаціональна ситуація на півдні України напередодні української революції / В. С. Гвоздик // Культурологічний вісник. – 2005. – Вип. 14. – С. 78-84.
15. Брук С.И., Кабузан В.М. Миграция населения России в XVIII — начале XX века: численность, структура, география // История СССР, 1984, № 4. – С. 41-61.
16. Гапоненко Л.С., Кабузан В.М. Материалы сельскохозяйственных переписей 1916-1917 гг. Как источник определения численности населения России накануне Октябрьской революции// История СССР. – 1961. – № 6.
17. Рудницький С.Л. Чому ми хочемо самостійної України? – Львів : Світ, 1994. – 416 с.
18. Турченко Г.Ф., Овчаренко Д.В. Етнічний склад міського населення Півдня України (за матеріалами всесоюзного перепису населення 1926 р.) // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – 2009. – Вип. 27. – С.185-192.
19. Всесоюзная перепись населения: 1926 г. Т.13: Украинская социалистическая советская республика: Степной подрайон. Днепропетровский подрайон. Горнопромышленный подрайон: Народность, родной язык, возраст, грамотность. – Москва, 1929. – 465 с.
20. Чорний С.М. Національний склад населення України в XX сторіччі: Довідник / С.М. Чорний. – К., 2001. – 88 с.
21. Данильченко О.П. Етнічні групи півдня України: економічне та соціально-політичне становище на початку 20-х рр. XX ст. / Олександр Петрович Данильченко. – К., 1993. – 58 с.
22. Кравченко Б. Соціальні зміни і національна свідомість в Україні XX ст. / Богдан Кравченко. – К., 1997. – 423 с.

Roshko K. M. The changes of ethnic composition of the population of Southern Ukraine (in late XIX – 1920-ies years)

The paper considers the changes of ethnic composition of the population of Southern Ukraine in late XIX century – 1920-ies years. By the middle of XIX - early XX century has main stages of the ethnic composition of the South region. The cause of these processes have become some factors, such as political, geographical, climatic and socio-economic characteristics of the region. All this has led to a rapid settlement of the South of Ukraine both by members of the Eastern European ethnic and foreigners. As a result South region has become the most multinational region in Russian Empire.

Key words: ethnic composition, south of Ukraine, migration, urbanization, city, village.

Рошко Е. М. Изменения этнического состава населения на территории Южной Украины (конец XIX в. – 1920-е годы)

В статье рассматриваются изменения этнического состава населения на территории Южной Украины в конце XIX в. - 20-х годах XX в. К середине XIX - нач. XX века приходится основной этап формирования этнического состава населения Юга Украины. Причиной этих процессов стал ряд факторов, таких как: политические, географические, климатические, социально-экономические особенности региона. Все это привело к быстрому заселению Юга, как представителями восточноевропейского этноса, так и иностранцами. И как результат, регион Юга Украины превратился в наиболее многонациональный в Российской империи.

Ключевые слова: этнический состав, Юг Украины, миграции, урбанизация, город, село.